

CUMMINGS, Sally N. *Understanding Central Asia: politics and contested transformations.* London: Routledge, 2012, 1. vydání, 240 s. ISBN 978-0-415-29703-5.

Střední Asie se do médií dostává sporadicky a povědomí o ní je i v akademické obci poměrně omezené. Situace s kvalitními publikacemi o Střední Asii se sice zlepšuje, přesto zůstává region i v cizojazyčné literatuře spíše opomíjen. Sally N. Cummings přednášející na skotské University of St. Andrews v nové monografii ambiciózním způsobem představuje nejen posledních dvacet let vývoje regionu, ale pomáhá bořit některé mýty, které v povědomí přetrvávají. Ve svých pracích se převážně věnuje problematice budování státu a národa a mezinárodním vztahům, přičemž v knize se tato témata objevují jako ústřední motivy. Pokusů uchopit region v širším kontextu je jako šafránu, i proto představuje monografie *Understanding Central Asia* důležitý počín, u kterého je třeba se blíže zastavit. Velkou výhodou knihy je možnost číst ji jako jeden z úvodů do problematiky politiky ve Střední Asii i jako originální způsob interpretace, chápání a nalézání „*politického*“ (s. 2). Přestože se Cummings pokouší v nejrůznějších perspektivách postihnout rozmanité fenomény jako identita nebo bezpečnost, zůstává referenčním bodem celé analýzy stát a vztah státu a režimu. Ačkoliv je stát pro analýzu důležitý, představuje pouze jednu stranu mince ovlivňující, nikoliv výlučně domácí politiku. Druhou stranou jsou vnější aktéři působící na stát v globálním světě. Ve vnější perspektivě používá pro popis regionu termín *prostupnost*, který vyjadřuje snadnost pronikání ostatních aktérů do oblasti. V předsovětské a postsovětské době byla a je otevřenost regionu zjednodušena nepřítomností nebo inherentní slabostí států. Již jednou se věnovala podobné otázce státu ve Střední Asii, kdy se v knize *Kazakhstan: Power and the Elite* z roku 2005 zaměřila na obměnu elit a udržování politického režimu. Další zmíněná témata též reflektovala jako editorka několika sborníků. Nicméně současná monografie je jejím prvním pokusem uchopit celý region v jedné knize.

Jakkoliv je stát nití procházející napříč knihou, jeho definice se objevuje bohužel až v samém závěru, kde se Cummings pokouší syntézou zhodnotit středoasijskou zkušenost. To samozřejmě nebrání čtenáři postupně sestavovat představu o středoasijské státnosti. Novodobý stát je svou povahou „...*hybridem sovětského konstruktů, laickosti a formy smíšeným s nezávislým protektorským globálním statusem*“ (s. 180) Odkaz na protektorský status slouží ke zdůraznění *prostupnosti* a *otevřenosti* regionu. Ve svém tvrzení je natolik radikální, že region označuje za nejprostupnější region na světě. Radikální *prostupnost* není pouze důsledkem křehké státnosti, kterou nacházíme i v jiných částech světa např. v Africe, ale též geografie a působení sousedních států Ruska, Číny, Evropy, Indie a regionálních aktérů Turecka a Íránu.

Cummings chápe současný politický vývoj jako důsledek slabé státnosti. Stát, jeho pozdní formování a povaha státnosti vysvětlují režimní typ, pro který užívá termín *autoritářský*. Režimní elity posléze upřednostňují udržení moci před budováním kapacit státu. Oslabování státu se nicméně děje též z vnějšku, například v 90. letech došlo po prosazování liberalismu k *deinstitucionalizaci* státu v Kyrgyzstánu. Povaha politických režimů a primární cíl elit zabraňuje spolupráci na mezistátní úrovni v regionu. Důvody nedostatku spolupráce je snaha udržet rodinné a osobní bohatství a zájmy klientů.

Knihy je členěna do osmi kapitol včetně úvodu a závěru, v nichž Cummings mapuje region a nastiňuje problematiky vymezení regionu, dějinné transformace, politických režimů, identity, ekonomiky a bezpečnosti. Ve všech kapitolách jsou shrnuty a rozčleněny základní otázky a témata dokládající složitost a nejednotlivost vývoje států i nejednoznačného akademického pohledu v posledních dvaceti letech. V rámci každé kapitoly načrtává vždy několik podtémat. Především první kapitola, ač se zabývá pouhým pojmovým vymezením regionu, pomáhá hlouběji pochopit problematiku regionu a přemýšlení o něm v minulosti a současnosti. Užší

vymezení v pojmu Střední Asie nemusí být jediné legitimní označení oblasti. Region lze pojmovat například širěji při označení Střední Eurasie. Cummings rozlišuje faktory důležité pro ohraničení regionu a především vymezuje čtyři leitmotivy, které se opakují v pracích o Střední Asii. Leitmotivy heartlandu, překrývání lidí a říší, geografii a prolnutí usedlého a nomádského života pomáhají ukázat odlišnost nebo naopak neodlišnost regionu. Dokládá z nich samotné nejednoznačné uchopení oblasti, o níž sama přemýšlí. Definice regionu se vychází představy soudobé radikální transformace Sovětským svazem, kterou popisuje dále v knize.

Velmi inspirativně se v knize vypořádává s otázkou povahy Sovětského svazu a jeho působením, což platí i o debatě o aplikaci post-koloniálního rámce. V žádném případě neupadá do totalitární letargie. Sovětský svaz vnímá jako rozmanitou a různě působící strukturu. „*Nemůžeme mluvit o jedné době sovětské vlády, o jednom regionu sovětské vlády nebo dokonce o jednotných politikách a efektech napříč sovětským časem a prostorem, proto potřebujeme pro naše účely podrobně popsat a vymezit Střední Asii. Snad tak Sovětská Střední Asie zakusila směs sociopolitické modernizace, ekonomického imperialismu a kulturního semi-kolonialismu.*“ (s. 47)

Velkým tématem jsou politické režimy. Cummings se vyhýbá politicko-kulturnímu determinismu šířící zbytečné stereotypy často spíše podporující politiku současných režimů a naopak již v názvu kapitoly „*Authoritarian alternatives*“ odhaluje, že „...*není nic nevyhnutelného na autoritářství nebo jeho důsledcích ve Střední Asii.*“ (s. 57) Mírnou škodou je jisté opomenutí hlubšího tranzitologického pohledu nebo teorie nedemokratických režimů, např. zmínka o Turkmenistánu a sultanismu se nevyskytne ani jednou. Označení všech režimů za autoritářské přináší do jedné skupiny natolik nesourodé případy jako Akajevův nebo Bakijevův Kyrgyzstán a Nijazovův Turkmenistán a vnáší jistou nepříjemnou generalizaci, ačkoliv Cummings pracuje s rozdílností režimů, např. při technikách udržení moci.

Na problematiku podcenění formálního rámce při dosavadním popisování režimů poukazuje Cummings v kapitole o politických režimech a identitách. Ve formálních institucích vidí právě sovětské dědictví, které přineslo do regionu moderní institucionalismus. Její přístup kopíruje moderní teorie nedemokratických režimů, které zdůrazňují funkci institucí v nedemokratickém režimu. Ve Střední Asii se právě umenšování formálních a zdůrazňování neformálních institucí stalo jakýmsi romantizujícím narativem přítomným téměř v každé akademické i publicistické studii. Cummings řeší tuto situaci jakousi představou rovnováhy, kdy se politická moc nachází někde mezi formálními a neformálními institucemi. Podobná praxe však není výrazem negace konceptu moderního státu. „*Tyto neformální sítě nečiní koncept moderního státu nesmyslný, jednoduše činí jeho obsah a praxi jinými.*“ (s. 176). Cummings vidí v této roli další doklad své teze o státnosti a rozostření hranic státu tentokrát ve vztahu státu a společnosti, které je dáno přítomností neformální sítí.

Politický režim a hlavní cíl elit hrají zásadní roli při nakládání s identitou, v ekonomických otázkách i bezpečnosti. Postup ve všech třech oblastech je podřízen udržení moci, které přebíjí vytváření národní ideologie nebo regionální spolupráce ohrožující monopol domácích elit. Důležité je podotknout, že Cummings nepopírá nutnost vytvoření ideologie režimu k legitimizaci, dokonce ji pokládá za důležitou pro trvání režimu. S podobnými koncepty je však politickými elitami nakládáno čistě instrumentálně. Všechny tři kapitoly nabízí celou řadu témat a opětovně ukazují, jak jsou především identita a ekonomika použity k technikám kooptace, legitimizace nebo kontroly.

V kapitole o identitách skvělým způsobem rozebírá časté politické mýty Islámu. Střední Asie se nestala oním proklamovaným válečným polem. Konflikty v Kyrgyzstánu a občanskou válku v Tádžikistánu vidí perspektivou slabého institucionalizovaného v prostředí plodící sociální nedůvěru a společensko-bezpečnostní dilema mezi aktéry spíše než důsledek vlivu

Islámu. Je pouze škodou, že několikrát zmíněný Huntingtonovský motiv institucionalizace nerozpracovala více a zůstává pouze zmíněn v kapitolách o identitě a politickém režimu při odkazu ke Kyrgyzstánu a vztahu mezi ekonomikou a politikou.

V oblasti bezpečnosti je snaha elit udržet režim a konsolidovat suverenitu opětovně upřednostněna před budováním společných institucí. Cummings v oblasti lidské a environmentální bezpečnosti ukazuje krásný paradoxní příklad zvětšení křehkosti režimu při snaze o posílení bezpečnosti. Posílením hranic dochází ke zvýšení rizika, jelikož se společnosti pokouší překonat překážku a udržet kohezi a funkci (s. 167). Problém institucionalizace se nachází i na úrovni regionální spolupráce, což je spojeno s též bilaterálním postupem Číny a Ruska a nezájmem ostatních aktérů. Kapitola dále užívá perspektivy teorií realismu, liberalismu a konstruktivismu pro vysvětlení bezpečnostních otázek.

Cummings představila rozhodně navýsost zajímavou a promyšlenou koncepci politického vývoje Střední Asie, možná by se dalo říci až příliš jednoznačnou a průzračnou. V knize boří několik mýtu. U některých kapitol by bylo zřejmě možné použít více teoretického přístupu, např. u politických režimů. Na druhou stranu je kniha zřejmě prvním uceleným úvodem do současných problémů Střední Asie a velmi podrobně mapuje akademickou debatu, což dokládá i rozsáhlou použitou literaturou. Kniha představila rozličné množství témat a bezpochyby poskytuje čtenáři inspiraci pro další zájem.

Kniha si vytkla nelehký úkol nalezení politického, s drobnými a zanedbatelnými výjimkami se jí to daří velmi dobře. Perspektivy identity, historie, ekonomiky, politického režimu a bezpečnosti jsou originálně představeny a kontextuálně uchopeny. Na druhou stranu se jedná pouze o jednu interpretaci post-sovětského regionu, přičemž Cummings užívá podobný přívlastek záměrně, aby zdůraznila právě kritický zlom související se vstupem sovětského režimu do oblasti.
